

Ympäristöministeriölle
YM045:00/2011

Suomen Kotiseutuliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Työryhmän esityksestä kulttuuriympäristöstrategiaksi 2014–2020.

Yleistä

Suomen Kotiseutuliitto on hyvillään kulttuuriympäristöstrategian ottamisesta osaksi hallitusohjelmaa.

Valitettavasti esityksen aikataulu määriteltiin kovin kireäksi. Kotiseutuliitto olisi mielellään antanut esityksestä välilausunnon. Kiire valmistelussa näkyy myös siinä, että strategiaesitys tarkastelee kulttuuriympäristöä vanhakantaisesti hallinnon näkökulmasta, kun tässä ajassa vastuunkannossa painopiste on siirtynyt yksittäisten kansalaisten vastuuseen ja asiantuntemuksen hyödyntämiseen.

Strategia ei saisi olla irrallaan lainsäädännöstä ja kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on jo sitoutunut. Sen tulisi toteuttaa olemassa olevia linjauksia ja kansainvälisiä sopimuksia.

Suomen Kotiseutuliitto katsoo, että strategia ei ole tässä muodossaan vielä valmis, vaan edellyttää jatkotyöstämistä ja lausunnonantajien näkemysten huomioimista.

Kulttuuriympäristön arvostus ja vaaliminen lähtee ennen kaikkea tunnistamalla sen itseisarvo. Itseisarvon tulisi tulla painokkaammin esille, kun nyt pääteemat korostavat niiden välineellistä arvoa.

Toivomme, että yhdistysten kuuleminen on jatkossa systemaattisempaa ja jatkotyöhön saadaan riittävä edustus useasta kansalaisjärjestöstä. Näin saadaan oikea kuva koko toimintakentästä. Tulevaisuudessa toiminnan painopiste siirtynee yhä enemmän kansalaisvaikuttamiseen ja vapaaehtoistyöhön. Jatkotyöhön tarvitaan mukaan lisäksi edustaja hallinto-oikeudesta tai korkeimman hallinto-oikeudesta, joissa kaavariidat ja muut kulttuuriympäristöön liittyvät riidat viime kädessä käsitellään.

Ylipäänsä eri toimijoiden – myös viranomaisten – välistä yhteistyötä kulttuuriympäristöasioissa tulee painottaa voimakkaammin ja etsiä keinoja sen tehostamiseksi. Samalla maakuntien liittojen roolia kulttuuriympäristöasioissa tulee kirkastaa.

Viranomaistaho luo hallinnollisen selkärangan, mutta merkittävin osa toimijoista ja maanomistajista sekä kaavoituksen osallisista on yksityisiä kansalaisia ja vapaita yhdistyksiä. Nykyinen kaavoitusmenettely rakentuu tämän hallinto-osalliset -vuoropuhelun varaan. Tämän seikan, sekä yksityisten omistajien panoksen kulttuuriympäristön hoidossa ylipäätään, tulisi saada enemmän huomiota.

On hyvä, että esitys noudattelee vuonna 2003 valmistunutta Rakennusperintöstrategian sisältörakennetta. Strategiaesityksen tavoitetilan kuvaukset ja toimenpidelistat ovat kattavia

ja asiantuntevasti laadittuja. Sen sijaan kulttuuriympäristön hoidon nykytilanne kaipaa kuvausta, jossa tuodaan esille ongelmakohtia ja analysoidaan niitä. Lisäksi strategia kaipaisi vielä tiivistystä ja selkeytystä. Näin myös henkilö, jolla ei ole suoraa kosketusta kulttuuriympäristöpäätöksentekoon, saa hyvän käsityksen tilanteesta.

Strategiassa tulee mainita, että valtion hallinnassa olevien kulttuuriympäristöjen omistuksen ja hallinnan muutoksilla (omistuksen siirtymiset Museovirastolta Metsähallitukselle ja Senaattikiinteistöille) ei saa vaarantaa kulttuuriympäristöjen säilymistä. Kohteiden kunnossapitoon on varattava riittävät määrärahat.

Ehdotetut toimenpiteet tulee toimenpideohjelmassa priorisoida ja täsmentää ja määritellä vastuut ja tarvittavat resurssit selkeästi.

Muuttuva kulttuuriympäristö ja tavoitteet

Lukuun 2.2. *Muuttuva kulttuuriympäristö* tulisi nostaa keskeiseksi kohdaksi elinkeinorakenteen muutos, johon liikenteen ja asumisen muutokset kytkeytyvät. Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat marginaalisia verrattuna yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksiin kulttuuriympäristössä.

Strategiassa on mainittu seuraavat kolme päätavoitetta otsikkoineen vuodelle 2020:

1. Kulttuuriympäristön vaaliminen ja kehittäminen nähdään voimavarana ja uusien mahdollisuuksien antajana yhteiskunnassa. (*Mahdollisuus*)

Viime kädessä kulttuuriympäristöstä huolehtiminen on omistajan kädessä ja, kuten strategiassakin todetaan, kulttuuriympäristöjä ylläpitävät ensisijaisesti yksityiset tahot. Näin ollen taloudelliset kannustimet (toimenpiteet 7.) tulevat tarpeeseen. Ei pidä tyytyä siihen, että räikeimmät epäkohdat (rakennuksen kunnostaminen mahdollistaa kiinteistöveron korotuksen) korjataan. Verotuksesta voidaan tehdä myös aidosti kulttuuriympäristön säilyttämiseen kannustava.

On vielä tarkennettava, miksi ja kuka ei näe kulttuuriympäristöä voimavarana ja suunnata toimet sen mukaisesti. Arvomaailman muutos edellyttää tiedon lisäämistä ja tietoisuuden lisäämistä mm. kulttuuriperintökasvatuksen keinoin.

Kun sektoritutkimuslaitosten resursseja on vähennetty tai ne on käytännössä lopetettu, kulttuuriympäristön tutkimus on radikaalisti vähentynyt. Museoviraston voimavarat riittävät juuri ja juuri hallinnollisiin tehtäviin eikä perinteistä arkeologiseen ja rakennettuun kulttuuriperintöön liittyvää perustutkimuskapasiteettia juuri enää ole.

Toimenpide-ehdotus 22: "Tuetaan yliopistoissa ja muissa tutkimuslaitoksissa tehtävää soveltavaa tutkimusta sekä siihen liittyvää yhteistyötä viranomaisien kanssa", on hyvä, kunhan myös perustutkimuksesta huolehditaan. Toimenpideohjelmassa tulee määritellä, miten tuota soveltavaa tutkimusta tuotetaan. Kulttuuriperintöön liittyvää

perustutkimusta tehdään useissa yliopistoissa, mutta tutkimuksen järjestelmälliset ja pysyvät kytkökset kulttuuriympäristöviranomaisiin ovat vielä vähäiset.

Paikallisilla rakennusinventoinneilla on suuri merkitys tietoisuuden herättäjänä ja suunnittelun pohjana.

2. Kulttuuriympäristön suunnitelmallinen hoito edistää kestävästä kehitystä. (*Kestävä kehitys*)

Kulttuuriympäristön hyvä hoito on eittämättä kestävä kehityksen mukaista ja tuhlaillemattoman materiaalikäytön myötä ilmastonmuutosta vähentävää. Strategiassa ja toimenpideohjelmassa tulee selkeästi ilmaista, että korkeiden energiatehokkuusvaatimusten soveltaminen vanhaan rakennuskantaan on omiaan vähentämään niiden kulttuurihistoriallista arvoa ja teknistä toimivuutta.

Uudisrakentamiseen verrattavat korjaustoimet eivät ole myöskään materiaalin käytöltään ja siihen sitoutuvalta energiankäytöltään tehokasta ja kestävä kehityksen mukaista. Kansalaiset tarvitsevat energiakorjausneuvontaa, mutta erityisen suuri merkitys on viranomaisnormeilla ja viranomaisten rakennusperintöosaamisella.

Ilmastonmuutos saanee kuitenkin strategiassa nyt suhteettoman suuren merkityksen.

3. Kulttuuriympäristöhallinto toimii sekä valtakunnallisesti että alueellisesti hyvin tukien muita toimijoita. (*Hyvä hallinto*)

Toimiva hallinto on tavoitteista merkittävin. Toimenpideohjelmaa varten on listattava hallinnon puutteet ja huolehdittava niiden korjaamisesta. Tässä joitakin havaitsemiamme ongelmia sekä myös ratkaisuehdotuksia:

- Erityisesti kuntien viranomaiset tuntevat kulttuuriympäristöasioita usein huonosti. Toimenpide-ehdotus 21 (Laaditaan selvitys kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ammatillisesta koulutuksesta, sen sisällöllisestä kattavuudesta, riittävydestä ja suhteesta työmarkkinoihin, vahvistetaan asiantuntijoiden perus- ja täydennyskoulutusta) koskee asiaa, mutta tulee erikseen varmistaa, että juuri tämä ryhmä huomioidaan.
- Yksi merkittävä ongelma on aluehallinnon resurssien puute. Maankäyttö- ja rakennuslaki siirsi sinne ohjaustehtäviä ja lisäsi työmäärää vuonna 2000. Pian kuitenkin organisaatiota muutettiin ja työvoimaa vähennettiin. Maankäyttö- ja rakennuslain sisältämien kulttuuriympäristövaatimusten ja -tavoitteiden toteutuminen vaatii tuntuvaa lisäpanosta ELY-keskuksilta. Muuttunut lainsäädäntöhän nojasi juuri aluehallinnon ohjaavaan rooliin, johon nyt ei ole riittäviä resursseja. Niitä tarvittaisiin myös asukkaiden opastamiseen, johon aluehallintoviranomainen sopii parhaiten. Osalliset ovat kunnan näkemysten tärkeänä vastapoolina, mutta sikäli vaikeassa asemassa, että jo tietojen saanti kohteen arvoista, prosessin etenemisestä ja yhteistyö-kuvioista on heille epäselvää.

- Kuntia ei ole riittävän selkeästi velvoitettu huolehtimaan RKY-alueistaan. Nykyiset RKY-kohteiden kuvauksia on laajennettava, jotta niiden perusteella on mahdollista arvioida alueille tehtävien muutosten sietokykyä. RKY-kohteiden tilannetta tulee seurata systemaattisesti ja etsiä keinoja kuntien kiinnostuksen herättämiseksi kohteisiin.

Jokaiselle alueelle on saatava toimiva työryhmä, joka pystyy ajoissa ja yhteistyössä ottamaan kantaa kaavoitushankkeisiin, jotka kohdistuvat RKY-alueisiin. Suunnittelun reunaehdot on määritettävä ennen kaavoitusprosessin aloitusta, jottei kaavoitus lähde väärille urille.

- Vaikutusten arviointien laatu on usein heikko. Niiden tekemiseen on laadittava opas.
- Kaavat laaditaan yhä useammin konsulttityönä, ja valintakriteerinä on liian usein suunnittelun hinta laadun ja suunnittelijoiden pätevyyden kustannuksella. On määriteltävä pätevyysvaatimukset RKY-alueiden kaavasunnittelijoille.
- Jos on kyse maakuntamuseon sijoituskunnan kohteen kaavoituksesta tai muusta muutoksesta, on lausunnonantajaksi määrättävä muu kuin paikallisessa kunnassa toimiva maakuntamuseo, taho, johon kunnallispoliittiset painostukset eivät ulotu: käytännössä Museovirasto.

Liitteet:

Suomen Kotiseutuliiton *Kulttuuriympäristö kunniaan*-kansalaisen tietopaketti osoitteessa www.kotiseutuliitto.fi/sites/default/files/koulutus/kuku-kansalaisen-tietopaketti.pdf